

MUSEOSAURIEN

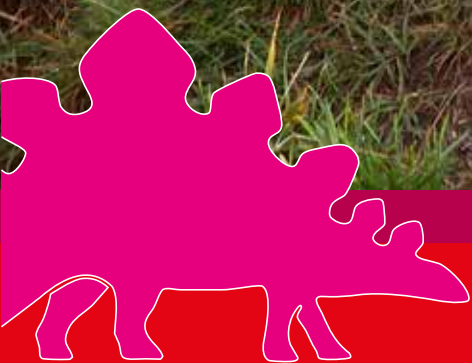
Klubbtidningen

Medlemstidning för Naturhistoriska riksmuseets klubb Museosaurien | Nr 4 | 2016 | Pris 15 kr

I detta nummer:

**Landskapsdjur och
djur som gillar kyla**

Naturhistoriska
riksmuseet

Hej Museosaurie!

Tänk att få arbeta i ett annat land under ett år. Det skulle jag gilla, fast jag vet inte om just Grönland skulle passa mig, jag som inte gillar mörker och kyla. Fast Anna som har varit på Grönland i två månader, hon trivs och berättar att det inte alls är så kallt.

Några som verkligen gillar när det är kallt är ripor. Det är fåglar som bland annat finns i svenska fjällen – hur de kom dit kan läsa mer om på sidorna 10-11.

Oj, vad mycket roligt pyssel som vi har haft med i Museosaurien. I det här numret kan du lära dig att göra superfina små handdjur i papper.

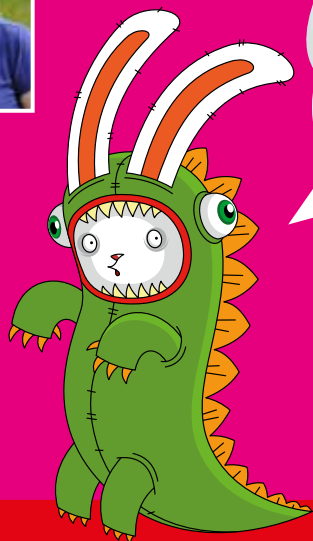
Det här blir min sista text som jag skriver i tidningen till dig som är Museosaurie. För nästa år kommer det inte att komma ut någon pappers-tidning, men du kommer att kunna läsa om spännande saker på museets webbplats istället.

Fjällräven är Lapplands landskapsdjur. Den gillar när det är kallt. Foto: Kenneth Johansson

Hälsningar Charlotte

Glöm inte att anmäla dig på webben till Museosaurien.

MUSEOSAURIEN

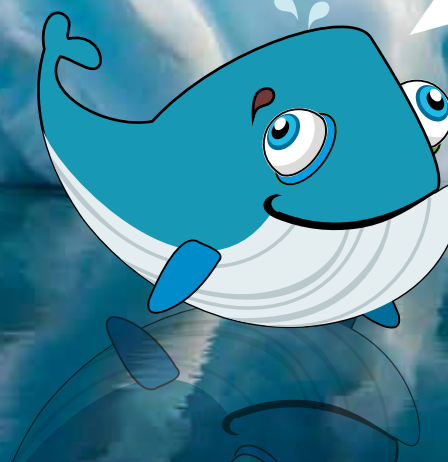
Ansvarig utgivare: Christina Kåremo Sköldkvist **Redaktör:** Charlotte Ek
Form: Gunilla Kjellander **Repro och tryck:** TMG Öresund **Adress:** Museosaurien, Naturhistoriska riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm
Besöksadress: Frescativägen 40 **Telefon:** 08-519 551 26 **Fax:** 08-519 540 85
Museets växel: 08-519 540 00 **Hemsida:** www.nrm.se **Bankgiro:** 5052-0626

JOBBA PÅ GRÖNLAND!

Tänk att få arbeta på en helt annan plats än där du vanligtvis bor. Det har Anna Roos fått chans att göra. Hon ska arbeta på Grönland i ett år.

Text: Charlotte Ek Foto och illustration: iStockphoto, Anna Roos

Följ med mig hem till Anna på Grönland.

Allt är inte täckt av is på Grönland.

Anna Roos arbetar på Naturhistoriska riksmuseet med att undersöka hur bland annat uttrar mår. Fast nu kan man inte längre hitta henne på sitt rum här på museet, utan vill man träffa Anna får man åka till Grönland. Eller så får man göra som vi på Museosaurien gjorde – skypa med henne. För vi är sååå nyfikna på vad hon gör på Grönland och hur det är att bo där.

sätter Anna. Och om några veckor kommer det en kollega från museet hit för att hjälpa mig att titta på just maginnehållet.

Är det många som arbetar på Grönlands Naturinstitut? Vi är ca 40 stycken som arbetar här. De flesta bor permanent på Grönland, men vi är flera stycken som är här en kortare eller längre period, berättar Anna. Jag har varit här i två månader nu och ska vara här i ett år, fortsätter hon.

Blåsig

När man tänker på Grönland så tror man att det är superkallt där, men är det verkligen så? Nej, säger Anna, i alla fall inte i huvudstaden Nuuk där jag bor. Här är det nu i början på december mellan -5 till -10 grader, så kylan är inget problem. Men blåsten kan ställa till det. För att vi inte ska blåsa bort så spänner vi upp ett rep mellan huset där vi bor och huset där vi arbetar. Sedan får vi hålla oss i repet när vi ska gå till och från jobbet. Fast det fungerar ju bara för oss som bor i huset intill. En

Undersöker valar och delfiner

Vi undrade först av allt varför Anna är på Grönland. Jag ville göra något annorlunda, svarar Anna och just Grönland passade extra bra, för min sambo hade precis fått arbete här för att undersöka fiskar.

Men vad ska du göra? Mitt jobb är att studera miljögifter i olika valar och delfiner, och ett annat projekt är att ta reda vad de ätit. En späckhuggare som jag undersökte hade till exempel ätit en säl. Det vet jag för jag hittade morrhår, päls och klor efter en säl i magen på späckhuggaren, fort-

jobbarkompis har berättat att hon blåste omkull och en bil fick ställa sig så att det blev lite lä, sedan fick hon krypa på alla fyra för att komma fram till kontoret!

Tittar på valar från fönstret

Anna berättar att hon en dag såg en kaskelottval genom fönstret när hon satt och arbetade. Det är en av de bästa sakerna med att vara på Grönland, att det är en otroligt häftig miljö och att det finns så många spännande djur att titta på. Här utanför finns även ett flertal knölvalar. Just hos knölvalarna har man kommit på ett speciellt sätt att veta vem som är vem. Alla knölvalars stjärtfenor ser olika ut och under många år har man fotograferat dem. Nu finns det ett helt arkiv med bilder av stjärtfenor, så därför kan man veta exakt vilken knölval man ser, förklarar Anna.

men det roliga är att det finns mycket mer. Jag var på en matmarknad och där kunde man till exempel köpa valkött och torkat sälkött, men också ejder och fiskar som havskatt. Det roligaste jag provat på att äta hittills är pizza med färskt myscoxekött!

Simmar och spanar

Vad gör du när du inte jobbar undrar vi? Det är jättevackert här, så man kan bara vara ute och spana efter djur eller så går jag ner till simhallen. Den är jättefin med ett hopptorn i mitten. Dessutom har den en jättefin utsikt, berättar Anna.

Jag trivs jättebra på Grönland även om jag saknar min familj och mina vänner hemma i Sverige så klart, fortsätter Anna. Men jag ångrar verkligen inte att jag tog chansen att få prova på att arbeta i ett annat land. ●

ANNA ROOS

ÅLDER: 55 år
FAVORITDJUR: Utter och säl
BOR: I Nuuk på Grönland i ett år, annars i Stockholm
JOBBAR MED: Förutom att arbeta på museum skriver Anna böcker för barn.

Säl, ejder, sillgrissla eller tacos?

Om man bor på en ö långt ute i Atlanten så kanske det inte finns all mat som man är van att äta i Sverige. Jo, säger Anna, i mataffären finns nästan allt som finns i Sverige,

GRÖNLAND

- > Grönland är världens största ö.
- > En stor del av Grönland är täckt av is och glaciärer.
- > Den isfria delen är trots det nästan lika stor som hela Sverige.
- > Grönland har ungefär 56 000 invånare.
- > Cirka 17 000 bor i huvudstaden Nuuk, Anna är en av dem!

Landskapsdjur

Foto: Kenneth Johansson, Staffan Waerndt, ekoxe_Orchi_CC-BY-SA-3.0
Text: Anna Roos

Visste du att Sverige delas in i 25 landskap och att alla landskap har sin egen landskapsblomma och landskapsdjur? Landskapsdjuren är alla spännande och speciella djur. Några av djuren är välkända, som till exempel björn, varg, lo och knobbsäl. Andra är nog lite mer okända.

Liten, liten mus

Hasselmusen är Närkes landskapsdjur. Den går i dvala över vintern och är då nedgrävd i marken. Till våren, när det börjar bli varmt och häggen blommar så vaknar den till liv. Då kommer den fram och bildar familj. Hasselmusen lever i små bon som den själv bygger i täta snår. Med sina mörka, bruna ögon och guldbruna päls är den helt oemotståndligt söt. Men att få syn på den är inte helt lätt, eftersom hasselmusen gärna gömmer sig i täta, taggiga buskar.

Flera fåglar

Det finns många spännande fåglar som är landskapsdjur. Näktergalen trivs, precis som hasselmusen i tätt buskage. Den är nästan omöjlig att få syn på, men helt omöjlig att missa när den sjunger. Sången är stark och kraftig och det är svårt att förstå att sången kan komma från en liten, oansenlig fågel! Näktergalen flyttar varje vinter till sydöstra Afrika. Tänk vilken lång resa som den lilla näktergalen gör.

Enda insekten

Ekoxen är Blekinges landskapsdjur och faktiskt det enda landskapsdjur som är en insekt. Ekoxen lever som larv nere i marken i fem, sex år innan den utvecklas till Europas största skalbagge som vuxen.

Lagom till midsommar gräver sig den vuxna ekoxen upp ur marken för att leta reda på en partner att para sig med. Det gäller att hitta någon snabbt, för nu har den bara några veckor kvar att leva!

Hanens käftar är så stora och tunga att han inte kan flyga vågrätt, han flyger istället med käftarna uppåt och kroppen ner. Trots att han har stora käkar kan han inte bitas eller knipsa med käkarna särskilt hårt – men det kan däremot honan, så henne får man vara försiktig med. För det känns om man blir biten av en hona!

Korpen är Dalslands landskapsdjur. Den är släkt med lavskrikan som är Norrbottens landskapsdjur. Båda är kråkfåglar och de är mycket intelligenta.

Hos Västerbottens landskapsdjur Storspoven lämnar honan över ansvaret till hanen strax efter att ungarna har kläckts. Honan flyttar söderut redan före midsommar och har då bara varit i Sverige i knappt tre månader.

Och en fisk

Laxen kläcks i en älv och lever där tills den är stor nog att lämna älven. Då är den ett par decimeter stor och simmar ut till havet. Där lever den på att äta andra fiskar och den äter så mycket den bara kan. För när den blivit tillräckligt stor, närmare en meter lång eller ännu längre, så är den tillräckligt stor för att leka – det kallas så när laxar fortplantar sig. Då simmar den tillbaka till den älv, ja till exakt den del av älven där den själv föddes. Här hittar den en partner som den parar sig med och nya ägg läggs i sanden, som sedan kläcks till små laxyngel och som i sin tur simmar ut till havet när de är tillräckligt stora. ●

Vill du veta mer om våra landskapsdjur? Nu har en ny bok om dem kommit ut som heter "Expedition landskapsdjur". Hur många av landskapsdjuren har du sett? I boken får du tips på var du ska leta efter dem!

Läs boken

HÄR HAR DU LISTAN PÅ VÅRA LANDSKAPSDJUR

Blekinge	Ekoxe
Bohuslän	Knubbsäl
Dalarna	Berguv
Dalsland	Korp
Gotland	Igelkott
Gästrikland	Tjäder
Halland	Lax
Hälsingland	Lodjur
Härjedalen	Brunbjörn
Jämtland	Älg
Lappland	Fjällräv
Medelpad	Skogshare
Norrbotten	Lavskrika
Närke	Hasselmus
Skåne	Kronhjort
Småland	Utter
Södermanland	Fiskgjuse
Uppland	Havsörn
Värmland	Varg
Västerbotten	Storspov
Västergötland	Trana
Västmanland	Rådjur
Ångermanland	Bäver
Öland	Näktergal
Östergötland	Knölsvan

MÖT DINO & PRICKEN!

De två handdjuren är superenkla att göra och hur roliga som helst. Allt du behöver till dessa filurer är färgat papper och fantasi.

DU BEHÖVER

- Färgat papper
- Limstift och tejp
- Sax
- Tuschpennor

Vik pappret först två gånger på längden och sedan på andra hållet på tre ställen, så att det blir "fickor" som du kan stoppa händerna i.

Klipp till exempel öron, tunga och ögon i papper som du tejpar eller limmar fast. Detaljer kan du rita till med tuschpennor eller limma fast annat roligt som morrhår av snöre eller en knapp som nos.

VART SKA RIPORNA TA VÄGEN NÄR DET BLIR VARMARE?

En del djur älskar kyla. Till exempel ripor. På vintern får de extra mycket dun på kroppen och de har fjädrar på fötterna också – inte bara för att hålla värmen, utan det är för att kunna gå på snön utan att sjunka ner.

Fjädrarna på fötterna fungerar som snöskor!

Här i Sverige lever riporna i fjällen.

Men hur har de kommit dit?

Text: Michaela Lundell Foto: Jan Frodhe Haugseth (CC BY-SA 3.0)
Illustration: Gunilla Kjellander

Från iskallt till varmt

Ripor vill leva där det är ordentligt kallt. För 20 000 år sedan täcktes Sverige och hela norra Europa av en stor inlandsis. Då levde riporna i södra Europa där det var isfritt – och kallt.

Några av våra forskare här på museet är väldigt nyfikna just på djur som gillar kyla och som fanns i Europa under istiden. De har sett att flera djurarter dog ut när det blev varmare. Djuren klarade inte av att anpassa sig till det nya klimatet.

Flyttade norrut

En av forskarna på museet, Vendela Kempe Lagerholm, har undersökt benen från jättegamla ripor. Den äldsta levde för 27 000 år sedan. Hon har tittat på långa molekyler i deras ben som kallas DNA, och som kan visa hur olika djur är släkt med varandra.

När Vendela började forska på riporna visste hon inte om hon skulle få några resultat alls. För fåglars ben är ihåliga, som sugrör för att de ska vara lätta och för att

fåglar ska kunna flyga bättre. Kanske skulle Vendela inte kunna få fram tillräckligt med DNA från benen?

Men det gick bra. Sedan jämförde hon de gamla ripornas DNA med ripor som lever i Europa nuförtiden. Och då upptäckte hon att de är nära släkt med varandra. Det betyder att riporna som fanns i södra Europa vid istidens slut faktiskt lyckades flytta i takt med klimatförändringarna. Allteftersom det blev varmare och isen smälte flyttade de längre och längre norrut och högre och högre upp i bergen. För de vill ju ha det kallt! Vendela tror att de klarade sig så bra just för att de kunde flyga.

Flytta – men vart?

Men när forskarna försöker se framåt i tiden, kan de se att riporna kommer att få problem. Nu lever ripor till exempel i norra Sverige och i Alperna. De har flyttat så långt norrut och så långt upp i bergen som det går att komma. Men temperaturen på jorden fortsätter att stiga. Vart ska de ta vägen i framtiden? Det finns en risk att riporna dör ut i Europa, i alla fall från vissa områden. ●

VENDELA KEMPE LAGERHOLM har varit doktorand (= en som studerar till forskare) här på Naturhistoriska riksmuseet. Förutom ripor studerade hon andra djur som klarar kyla, som till exempel lämlar och harar. Nu har hon precis flyttat till Skottland för att fortsätta forska på ett universitet där.

Kan du hitta djuren?

Du som är Museosaurie kan säkert massor om djur. Känner du igen några av djuren nedan fast du bara ser en liten del av dem?

1

2

3

4

5

6

7

8

Bland bokstäverna finns några av alla de djur vi skrivit om i detta nummer av Museosaurien. Kan du hitta alla sex? De finns både lodrätt och vågrätt.

J A L K S D F J P V M E P Å C J
W N A D R I P A Å V O P R S L F
M Ö X S Y M C V K R N I S P Å H
P C R M P E Å A O C P P Ä R C E
A E K O X E V N R W Å U L M R O
C M L P A P F J P N C L S I E C
S K L C M P E J F M O S I S J I
C M L A K A S K E L O T T V A L

Svaren hittar du på sidan 15

MUSEOSAURIEN

ska bli något nytt!

Museosaurien har funnits i över 20 år och oj vad mycket roligt vi har gjort. Nästa år kommer det också att hända spännande saker, för vi är på gång att göra om Museosaurien. Några saker kan vi avslöja redan nu och andra får du veta mer om under nästa år. Självklart kommer du som medlem fortfarande att få specialinbjudningar till olika evenemang.

MISSA INTE!

För att fortsätta vara medlem måste du gå in och anmäla dig på nrm.se/museosaurien

NYHETER:

- Det kostar inget att vara med i klubben.
- Papperstidningen försvinner, men du kommer att kunna läsa spännande artiklar på museets webbplats.

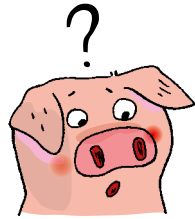
KLUBBSIDAN!

Gissa pumpans vikt!

Det var inte helt lätt att gissa pumpans vikt. Den vägde mer än ni trodde – hela 15,6 kilo. Det är mer än vad 15 mjölkpaket väger. Vi har dragit en vinnare som blev Simon Ribeiro. Present kommer med posten.

I förra numret bad vi er att rita något som ni gillar och Tom Tiiman gillar både svampar och stenar. Därför har han så klart ritat en teckning med både en sten och en kantarell. Present kommer med posten.

Vet du vad som händer med en gris när den kommer till USA?

SVAR: Den blir piggi!

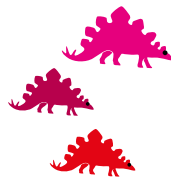
Gillar du att pyssla, fota, måla eller kanske baka?

Låt dig inspireras av alla förslag på vad du kan göra som finns på museets hemsida www.nrm.se/museosaurien. Fota sedan vad du gjort och mejla din bild till museosaurien@nrm.se. Vi publicerar några av era bidrag på Museosauriens webbsida. En present kommer med posten till alla de som får sin bild publicerad.

NY TÄVLING!

Lovis, 5 år har ritat att man kan skicka in jättestora ägg till museet och få hjälp med vad det kan vara för ägg.

ORDFLÅTA: Ripa, kaskelottval, ekoxe, lax, säl, korp.
FACIT SID 12: 1. Grävling / 2. Lodjur / 3. Bäver / 4. Blåmussla / 5. Isbjörn / 6. Tyrannosaurus rex / 7. Bläckfisk (sugkopparna) / 8. Räv.

Museosaurien, Klubbtidningen
Naturhistoriska riksmuseet
Box 50007, 104 05 Stockholm

Från Sture Stabo har vi fått en spännande bild. Han har fotograferat en jordklump som visar sedimentavlagningar från en före detta mindre sjö i Västmanland.

Vi Museosaurier fick lära oss att den vita pälsen som sticker ut på ena sidan visar att det är en sälkut.

För att fortsätta vara medlem måste du gå in och anmäla dig på nrm.se/museosaurien

BESÖK BAKOM KULISSERNA

En söndag i november kom det Museosaurier till Naturhistoriska riksmuseet för att träffa Lotta Moraeus som arbetar på museets miljögiftsenhet. Vilket spännande besök det blev. Lotta hade tagit fram en säl. Det var en unge och förutom att den var mycket mindre än en vuxen säl, så visade Lotta att den hade kvar lite av sin vita kutpäl. (Sälens barn kallas för kut.) Vi fick också se att sälar har en liten svans, många långa morrhår och kraftiga klor på sina labbar. Klorna använder de för att ta sig upp på isen och för att klia sig med. Alla som ville fick känna på sälen. Lotta berättade att sälar har ett tjockt lager med fett under huden. Fettet har sälen för att inte frysa.

MISSA INTE!

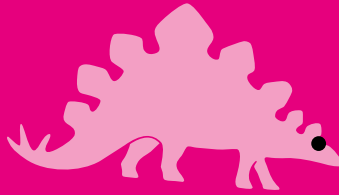

Sverige
porto betalt.

MUSEOSAURIEN
Naturhistoriska riksmuseet
Box 50007
104 05 Stockholm

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning
återsänds försändelsen med
nya adressen på baksidan.

Vi ses på
webben!

För att fortsätta vara medlem
måste du gå in och anmäla dig
på nrm.se/museosaurien

